

Krystyna Kamińska

Książki o regionie gorzowskim wydane w 2010 r.

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 18, 519-527

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krystyna Kamińska
Gorzów

Książki o regionie gorzowskim wydane w 2010 r.

Liczba książek dotyczących regionu gorzowskiego rośnie z roku na rok. Tematyczna bibliografia regionu za rok 2010 przygotowana przez Grażynę Kostkiewicz-Górską i Danutę Zielińską z Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Z. Herberta w Gorzowie Wlkp. jeszcze nigdy nie była tak obszerna (pełny wykaz tradycyjnie został umieszczony na końcu „Rocznika”). Co prawda obejmuje ona nie tylko pozycje książkowe, ale także artykuły prasowe, jednak nie zmienia to faktu, że wydawanych jest coraz więcej książek traktujących o przeszłości i współczesności ziemi gorzowskiej. Orientację w tym bogactwie utrudnia wielość wydawców, często odległe miejsca wydania książek, a nawet inne języki, przede wszystkim niemiecki. Ułatwia natomiast praca Działu Regionalnego WiMBP w Gorzowie, gdzie można znaleźć wszystkie wymienione niżej książki. Tu trzeba podkreślić, że gorzowska księgarnia nie ma przywileju tzw. egzemplarza obowiązkowego, czyli wydawcy nie muszą jej przysyłać swoich publikacji. Taki zasób jest wynikiem pracy całego Działu z Grażyną Kostkiewicz-Górską na czele nad wyszukaniem książek, ich zakupieniem i sprowadzeniem do zbiorów biblioteki.

Honorowaniu najlepszych książek dotyczących województwa (regionu) lubuskiego, a więc szerszego niż obejmuje gorzowska bibliografia, służy doroczny konkurs Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. K. C. Norwida w Zielonej Górze na Lubuski Wawrzyn Naukowy. **Kapituła konkursu za najlepszą książkę naukową o tematyce regionalnej z roku 2010 uznała pracę Dariusza Rymara „Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność w Regionie Gorzów Wielkopolski w latach 1980-1982”.** Konkurs ten wymaga zgłoszenia tytułu, o czym nie wszyscy autorzy lub wydawcy spoza regionu wiedzą, i dopuszcza jedynie książki autorskie, wykluczając wydawnictwa zbiorowe.

Celem poniższego tekstu jest jedynie zasygnalizowanie najciekawszych publikacji i wskazanie tendencji wydawniczych, jako że nie jest możliwe omówienie wszystkich książek, a tym bardziej wnikliwe ich zrecenzowanie.

I. Naukowcy o historii i dziedzinach pokrewnych

Najwięcej książek naukowo traktujących przeszłość i współczesność regionu wyszło ze środowiska zielonogórskiego. Problematyka regionu gorzowskiego jest w nich częścią większej całości, zazwyczaj szeroko pojętej Ziemi Lubuskiej. Coraz silniej wkracza tu naukowe środowisko gorzowskie zbiorowymi tomami wydawnictw cyklicznych, jak i pracami autorskimi. Ciągłe żywo naszymi ziemiami zajmuje się ośrodek poznański, przede wszystkim dalszą przeszłością regionu. Pojedyncze prace opublikowane zostały w Wodzisławiu Śląskim, Gliwicach, Tarnowskich Górach.

Według chronologii

Rok 2010 przyniósł wyjątkowo dużo publikacji dotyczących archeologii. Kolejne tomy **„Studiów i materiałów nad najdawniejszymi dziejami Równiny Gorzowskiej”** wydawane w Poznaniu traktują o epoce żelaza (Henryk Machajewski) oraz o starszej i środkowej epoce kamienia (Marcin Wąs, Katarzyna Pyżewicz i Andrzej Kirmiel). **„Ziemia Lubuska w dobie cywilizacji łużyckiej”** to tytuł obszernej książki Andrzeja Marcinkiana wydanej w Zielonej Górze. Siódmy tom **„Archeologii Środkowego Nadodrza”** pod red. Adama Kołodziejskiego, wydany przez Muzeum Archeologiczne Środkowego Nadodrza w Zielonej Górze z/s w Świdnicy i Oddział Lubuski Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich, zawiera omówienia badań archeologicznych oraz prace przyczynkarskie dotyczące w regionie gorzowskim m.in. dorzecza Kaplicy i Kamienia Małego. Natomiast cały 65. rocznik **„Z otchłani wieków”** poświęcony jest archeologii lubuskiej. Są tu artykuły także gorzowskich archeologów o odkryciach m. in. w Witnicy, Górzycy, Międzyrzeczu, Gorzowie. Także archeologii dotyczą prace zawarte w księdze **„Ad Oderam fluvium”** dedykowanej pamięci Edwarda Dąbrowskiego a wydanej w Zielonej Górze. Tu dużo o Międzyrzeczu, Santoku, Pszczewie, Lutolu Suchym, Ośnie Lubuskim.

Chronologicznie ujmując dzieje regionu, trzeba zwrócić uwagę na książkę Edmunda Burzyńskiego **„Zakon rycerski templariuszy na ziemiach Polski piastowskiej i na Pomorzu Zachodnim”** wydaną w Wodzisławiu Śląskim, a tu szczególnie na rozdziały: „Chwarszczany – stolica polskich templariuszy” oraz „Templariusze w Sulęcinie”.

W 2010 r. uroczyste obchodziliśmy 600-lecie bitwy pod Grunwaldem. Wydarzeniu temu poświęcona była wystawa przygotowana przez gorzowskie archiwum i muzeum oraz muzeum z Kołobrzegu. Wystawie towarzyszyło wydawnictwo **„Wokół Grunwaldu”**. Dla naszego regionu bitwa ta ma inny wymiar niż dla historii Polski: jedną z głównych przyczyn wojny polsko-krzyżackiej był spór o Drezdenko, a Gorzów (Landsberg) i okoliczne ziemie w 1410 r. znajdowały się w obszarze państwa krzyżackiego. Więcej o tym we wzmiankowanej publikacji.

Trzy książki dotyczą regionu w XVIII wieku. W szerszym wymiarze obszerna (1015 str.) praca zbiorowa **„Prusy w okresie monarchii absolutnej (1701–1806)”** wydana w Poznaniu, a bardziej szczegółowo **„Franz Balthasar Schönberg von Brenckenhoff i jego dokonania w odbudowie Nowej Marchii po wojnie siedmioletniej i w zagospodarowaniu doliny Warty i Noteci: rola Drezdenka w stosunkach polsko-brandenburskich w 2 połowie XVIII wieku”**. Ta druga książka wydana w

Gorzowie (WIMBP) zawiera referaty wygłoszone na sesji w Drezdenku poświęconej Brenckenhoffowi, który przeprowadził regulację Noteci, Warty i Odry, a tym samym stworzył warunki do gospodarczego rozwoju ziem położonych wzdłuż tych rzek. Dwujęzyczna – po polsku i po niemiecku – jest książka „**Kunersdorf 1959. Kunowice – studium pewnej europejskiej legendy**” wydana przez Collegium Polonicum ze Ślubic i Europa-Universität Viadrina z Frankfurtu nad Odrą pod redakcją Wenera Benecke i Grzegorza Podrucznego. Tam wielostronne spojrzenie na tę ważną dla historii bitwę od szerokiego omówienia pruskiej sztuki wojennej w XVIII wieku przez fortyfikacje polowe i obóz warowny wojsk rosyjskich w Kunowicach oraz wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w sezonie 2009 na polu bitwy aż do recepcji i pamięci tej bitwy w kulturze niemieckiej i rosyjskiej.

Okresu II wojny światowej dotyczą dwie książki: Roberta M. Jurgi „**Fortyfikacje III Rzeszy w rysunkach przestrzennych**” oraz Andrzeja Toczewskiego „**Bitwa o Odrę w 1945 roku**”, obie wydane w Zielonej Górze.

Problemy bezpośrednio powojenne omawia Radosław Domke w książce „**Ziemie Zachodnie i Północne Polski w propagandzie lat 1945–1948**” też wydanej w Zielonej Górze.

Marceli Tureczek zajął się wyłącznie jednym typem zabytków przeszłości – dzwonami. Jego praca „**Zabytkowe dzwony na Ziemi Lubuskiej, dokumentacja, ochrona, badania**” dotyczy historii całego regionu, ze szczególnym podkreśleniem okresu II wojny, gdy dzwony przetapiano na cele militarne, ale na szczęście nie wszystkie. Autor śledzi także powojenne losy tych dzwonów.

Ostatnie dziesięć lat w liczbach prezentuje książka wydana przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego i Urząd Statystyczny „**10 lat województwa lubuskiego**”.

Na zakończenie pozostawiłam książki o charakterze encyklopedycznym, które każdy regionalista winien mieć pod ręką. To Stanisława Kowalskiego „**Zabytki architektury województwa lubuskiego**” wydane przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków (473 str.) i Katarzyny Jarzembowskiej „**Kościół diecezji zielonogórsko-gorzowskiej – nasze dziedzictwo**” książka wydana w Bydgoszczy (143 str.).

Prace zbiorowe o przeszłości i współczesności

Znacznie bogatszy zasób wiedzy o przeszłości niosą książki będące pokłosiem konferencji naukowych lub publikowane jako wydawnictwa ciągłe. Po szczegółowe informacje trzeba sięgnąć do wykazu w bibliografii, tu tylko sygnały.

Dwa ważne cykliczne wydawnictwa sygnowane są przez Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Gorzowie Wlkp. Kolejny tom „**Europa, Slavia, Germania**” poświęcony teraz hermeneutyce pogranicza składa się z trzech części, spośród których szczególną uwagę historyka regionu zwracają rozważania „**Wokół hermeneutyki Friedricha Schleiermachera**”. W 2010 r. ukazał się trzeci tom „**Dziedzictwa kulturowego regionu pogranicza**” (wcześniej były trzy tomy „**Dziedzictwa kulturowego regionu gorzowskiego**”) jako plon konferencji naukowej. Tu problematyka historyczna wpisana jest w kontekst kulturowy, przede wszystkim literacki. Historycy winni zwrócić uwagę na pracę Przemysława Słowińskiego „**Historia na łamach dzienników urzędowych Kurii Gorzowskiej (1945-1989)**” oraz Sławomira Wróblewskiego

„Zasób archiwalny i jego rola w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego regionu pogranicza na przykładzie zasobu Archiwum Zakładowego Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego”.

Zwracam uwagę na dwa roczniki wydawane po dwóch stronach regionu gorzowskiego: w Chojnie i w Zielonej Górze, w których co prawda dominuje tematyka bliższa miejscu wydania, ale też są one powiązane z Gorzowem historycznie (z Chojną wspólna Nowa Marchia) lub współcześnie (z Zieloną Górą wspólne województwo lubuskie). W Chojnie ukazał się drugi tom „**Rocznika Chojńskiego**”, w Zielonej Górze tom 12 „**Studiów Zachodnich**”. W obu historyk zajmujący się regionem gorzowskim znajdzie wiele ciekawych informacji i analiz.

Dwie kolejne książki zbiorowe traktują o wybranych zagadnieniach z lat powojennych. Obie ukazały się w Zielonej Górze. Ich tytuły informują o tematyce: „**W służbie władzy czy społeczeństwa?**” z podtytułem „**Wybrane problemy kultury i nauki na Środkowym Nadodrzu w latach 1945–1989**” oraz „**Władza i społeczeństwo wobec niemieckiej spuścizny kulturowej na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej**”. W pierwszej zwracam uwagę na pracę Radosława Domke „**Kultura i oświata w Gorzowie Wielkopolskim w czasach stalinowskich (1948–1956)**”, w drugiej na Zbigniewa Czarnucha „**Niemieckie dziedzictwo kulturowe w percepcji polskich osadników rejonu Ujścia Warty. Relacja i refleksje świadka epoki**”. Prace w obu książkach oparte są przede wszystkim na materiałach udostępnionych stosunkowo niedawno, głównie przez Instytut Pamięci Narodowej.

Praca zbiorowa „**Zabytkom na odsiecz! – szlakiem grodów, zamków i twierdz**” zawiera materiały opracowane z okazji obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa 2009 w województwie lubuskim a dotyczące fortyfikacji. Jej wydawcą jest Muzeum Twierdzy Kostrzyn nad Odrą. Wystąpienia traktują w ogóle o sztuce fortyfikacji, eksponując twierdzę Kostrzyn i jej forty.

II. O miastach, wsiach i ich mieszkańcach

Najwięcej książek wydanych w 2010 a poświęconych poszczególnym miejscowościom regionu dotyczyło Gorzowa, co nie powinno dziwić, zważywszy wielkość i stołeczną funkcję w regionie.

O Gorzowie

Jak już było powiedziane, najwyżej została oceniona i uhonorowana Lubuskim Wawrzynem Naukowym była książka Dariusza A. Rymara „**Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Solidarność w Regionie Gorzów Wielkopolski w latach 1980-1982**”, czyli obszerna (660 str.) i atrakcyjnie zapisana historię Związku, dopełniona bogatą kolekcją zdjęć.

30-lecie „Solidarności” było okazją do publikacji jeszcze dwóch innych książek. Pierwsza nosi tytuł „**Warto było**”, a złożyły się na nią wspomnienia członków Niezależnego Zrzeszenia Studentów w gorzowskiej filii Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu pod red. Anny Marczyk i Dariusza A. Rymara. Wydało ją Towarzystwo Przyjaciół Archiwum i Pamiętek Przeszłości. Druga jest znacznie skromniejsza, ale

z równie atrakcyjnym tytułem. „**Karnawał „Solidarności” w Gorzowie Wielkopolskim 1980–1981**” to wydawnictwo towarzyszące wystawie przygotowanej z okazji rocznicy przez Martę Marcinkiewicz i Jarosława Palickiego z Instytutu Pamięci Narodowej, które można traktować jako syntezę syntez gorzowskiej „Solidarności”.

Okazją do wydania niemal wszystkich gorzowskich książek były rocznice. Chronologicznie pierwszy, bo najstarszy był dzisiejszy Vétoquinol Biowet, który obchodził swoje 101-lecie. Z tej okazji wydano książkę „**101 lat tradycji farmacji weterynaryjnej w Gorzowie Wlkp. 1908-2009**” pod red. Roberta Piotrowskiego. 80-lecie budynku przy ulicy Sikorskiego 5, w którym ma siedzibę Klub Myśli Twórczej „Lamus” było okazją do wydania książki „**80 lat kamienicy**” (red. Zbigniew Sejwa). Wyjątkowość tej publikacji polega na tym, że zawarte tam teksty w zasadzie dotyczą tylko jednego budynku, tyle że jego położenie w samym sercu Gorzowa musiało spowodować, że książka stała się również opowieścią o centrum miasta.

Kolejne rocznice upamiętniają funkcjonowanie szkół. Z tej okazji wydano: „**65 lat Zespołu Szkół Mechanicznych w Gorzowie Wlkp.**” i „**My ze szkoły na Zawarcu – 60 lat II Liceum Ogólnokształcącego im. Marii Skłodowskiej-Curie w Gorzowie Wlkp.**”. Tę drugą książkę wydano – to nowość – z dodatkiem płyty CD zawierającej zdjęcia.

Również 60 lat w 2010 r. obchodziło Archiwum Państwowe w Gorzowie Wielkopolskim. Z tej okazji gorzowskie archiwum razem z Brandenburskim Głównym Archiwum Krajowym w Poczdamie przygotowało niezwykle ciekawą wystawę „**Landsberg an der Warthe – Gorzów Wielkopolski jedno miasto wspólna historia**”. Wystawie tej towarzyszył obszerny (263 str.) katalog pod tym samym tytułem zawierający reprodukcje dokumentów prezentowanych na wystawie z dwujęzycznymi (po polsku i po niemiecku) podpisami. Publikacja ta – autorstwa Falko Neiningera i Juliusza Sikorskiego – stała się interesującym kompendium historii miasta.

Dwie następne książki wydano dla podkreślenia 30. rocznicy funkcjonowania gorzowskich instytucji kultury. Bardzo obszerne i wręcz albumowe, bo z dużą ilością kolorowych zdjęć, jest opracowanie pióra Doroty Frączak pt. „**Keep swinging**” dotyczące Jazz Klubu „Pod Filarami”. Autorka zarejestrowała przejawy młodzieżowego zainteresowania nową muzyką jeszcze przed powstaniem klubu, przez co książka stała się nie tylko monografią klubu, ale historią gorzowskiej sceny muzycznej. Znacznie skromniejsza jest publikacja Miejskiego Ośrodka Sztuki z okazji „**30 lat Galerii BWA w Gorzowie 1980–2010**”, którą niemal w całości wypełniają zdjęcia z ekspozycji w minionym 30-leciu.

Dwie książki wydano z okazji jubileuszu 20-lecia. O miejskiej władzy traktuje książka „**20 lat gorzowskiej samorządności**” pod red. Dariusza A. Rymara i Anny Zaleskiej, w której przedstawiono przede wszystkim ludzi wprowadzających w życie miasta zasady samorządności. Krótszą niż najstarsze gorzowskie licea, bo tylko 20-letnią historię ma IV LO im. Tadeusza Kotarbińskiego w Gorzowie Wlkp., ale na tyle bogatą, że także wypełniła książkową publikację (**XX-lecie IV LO im. Tadeusza Kotarbińskiego w Gorzowie Wlkp.**).

Okazją do wydania książki Roberta Piotrowskiego „**Ernst Henseler. Wepritz – Berlin – Wieprzyce – Gorzów**” 1852–1940” było odsłonięcie pomnika tego artysty na skwerze przy ul Łokietka. Wydawcą tej książki, w której przede wszystkim

pokazano obrazy Ernsta Henselera, był Społeczny Komitet Budowy Pomników Jana Korcza i Ernsta Henselera.

O innych miejscowościach

Przegląd książek dotyczących poszczególnych miejscowości regionu prowadzony będzie według układu alfabetycznego ich nazw.

Łukasz Lewandowski i Lech Łukasiuk przygotowali książkę **„Dębno w latach 1945–1948”**, z wykorzystaniem wielu materiałów archiwalnych, najczęściej publikowanych po raz pierwszy.

Dwie książki o Kostrzynie wydała tamtejsza Miejska Biblioteka Publiczna. Bardzo ważna dla historycznej społeczności miasta jest przygotowana przez Józefa Piątkowskiego kronika życia Jana z Kostrzyna pod tytułem **„Reformator i budowniczy margrabia Jan z Kostrzyna. Kronika życia – daty, liczby, fakty”**. Autor niemal dzień po dniu prześledził poczynania tego niezwykłego władcy, któremu historia dała przydomek od nazwy miejscowości przez niego stworzonej. Nowszej, bo powojennej historii, dotyczą wspomnienia Alicji Kłaptocz **„Kostrzyńskie klimaty. Jak feniks z popiołów”**. Autorka prezentuje miasto, które było zniszczone jak żadne inne w regionie i które przez lata podnosiło się ze zgliszcz i popiołów, by stać się jednym z najprężniejszych i najmłodszych naszych miast. Natomiast Muzeum Twierdzy Kostrzyn wydało tekę z reprodukcjami źródeł ikonograficznych pt. **„Miasto i twierdza Kostrzyn nad Odrą 1750–1850”**.

Najwięcej, bo aż pięć książek dotyczy Międzyrzecza. Kolejny – ósmy tom z serii **„Ziemia międzyrzecka w przeszłości”** jest pokłosiem sesji naukowej przygotowanej przez Bogusława Mykietowa i Marcelego Tureczka. Sesje te odbywają się co roku, co powoduje, że rośnie liczba badaczy międzyrzeckiej historii i wyłania się coraz więcej problemów do opracowania. W tym tomie opublikowano teksty 11 autorów traktujące od problematyki archeologicznej po współczesność.

Wspomnienia pionierów ziemi międzyrzeckiej pt. **„Oni odbudowali tu Polskę”** opracował Andrzej Chmielewski. Tu zwracają uwagę wspomnienia autochtonów oraz ludzi z sąsiedniej ziemi międzychodzkiej, którzy w okolice Międzyrzecza przenieśli się w okresie wojny. O tym samym okresie, czyli o pierwszych latach po wojnie traktuje książka Stefana Cyraniaka **„Za kratami bezpieczeństwa. Organizacje konspiracyjne działające na ziemi międzyrzeckiej w latach 1945–1955”**. Ten ważny rozdział w historii miasta opracowany został na podstawie dokumentów, do których dostęp był do niedawna utrudniony.

W dalekich Gliwicach i Tarnowskich Górach wydano książkę Jerzego Sadowskiego **„Międzyrzecz. Tradycja i nowoczesność”** mającą funkcję informatora przede wszystkim – jak pisze autor – dla miłośników fortyfikacji. Inny charakter, ale równie dla miasta ważny, mają wspomnienia o księdzu infułacie Henryku Guzowskim zebrane w książce **„Kapłan na wzór Serca Chrystusowego”**.

Książka Bożeny Grabowskiej **„Paradyż i raj utracony”** ma w tytule nazwę miejscowości i jednocześnie klasztoru joannitów, ale traktuje szerzej – o kościołach i innych zabytkach barokowych w dwóch opactwach: bledzewskim i paradyjskim. Ziemie tych klasztorów do rozbiorów w XVIII wieku wchodziły do państwa polskiego. Autorka dokonuje przeglądu nie tylko obiektów ważnych dla historii

regionu, ale także analizuje ich powinowactwo ze sztuką polską i niemiecką, a nawet czeską.

Kolejna książka o Pszczewie koncentruje się na aspektach religijnych. To Pawła Hałaszczaaka „Zarys dziejów parafii św. Marii Magdaleny w Pszczewie” wydany przez tę parafię.

Santok z jego bogatą przeszłością stał się tematem dwóch publikacji. „Santok – „Strażnica i klucz królestwa” to wydawnictwo pokonferencyjne z okazji 30 lat Muzeum Grodu w Santoku, a wydawcą jego jest Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta. Dominują tu omówienia badań prowadzonych na terenie santockiego grodu, są także wystąpienia dotyczące historii muzeum oraz funkcji popularyzatorskiej tej instytucji.

Inny charakter ma książka Roberta Piotrowskiego „Spotkania z historią. Gmina Santok”, w której autor przeszłość tej miejscowości oraz całej gminy prezentuje poprzez reprodukcje starych zdjęć, dokumentów, obrazów, artykułów prasowych itp., tekst autorski usuwając na drugorzędne miejsce.

W 2010 r. Urząd Miejski w Strzelcach Krajeńskich rozpoczął wydawanie „Strzeleckich Zeszytów Historycznych” pod red. Błażeja Skazińskiego. Pierwszy tom poświęcony jest wsi Danków. Tu teksty od omówienie wykopalisk archeologicznych aż po relację z Festynów Dankowskich, czyli współczesnej formy popularyzacji historii.

Przede wszystkim promocyjny charakter ma wydany w Sulęciniu album Stefana Wiernowolskiego „Miasta partnerskie Kamen, Beeskow, Friedland, Sulęcín, Nowy Tomyśl”. Dominują w nim zdjęcia, ale równie ważne są relacje osób, które przyczyniły się do utrwalenia kontaktów między mieszkańcami Sulęcina i miast współpracujących, szczególnie ciekawe w odniesieniu do relacji polsko-niemieckich.

Skromna pod względem liczby stron (tylko 16 przy formacie A-4) publikacja Andrzeja Kirmiela „Trzemeszniańscy Żydzi” wydana przez Urząd Miasta w Sulęciniu dokumentuje obecność Żydów w tym przed rozbiorami najdalej na zachód wysuniętym miasteczku oraz ich losy w latach późniejszych.

Aż 11 miast i gmin dotyczą „Legandy z Krainy Szlaków Turystycznych”, książka przygotowana pod redakcją Honoraty Aftyki a wydana w Sulęciniu. Kraina Szlaków Turystycznych to projekt realizowany przez 11 gmin: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawę, Krzeszyce, Lubiszyn, Lubniewice, Łągów, Ośno Lubuskie, Santok, Sulęcín, Torzym. Przytoczone legandy dotyczą tych gmin a pochodzą z różnych wcześniejszych publikacji, zarówno niemieckich jak i polskich. Opublikowano je bez komentarza historycznego, natomiast są barwnie ilustrowane. Książka adresowana jest do młodego odbiorcy (legandy), ale dla regionalistów może być interesującym źródłem wiedzy i przekonań ludowych.

O ludziach stąd

Znacznie mniej niż o miastach i wsiach wydaje się książek o ludziach związanych z regionem. Całego województwa lubuskiego dotyczą dwie książki popularyzujące ciekawych ludzi. To album „Gazety Lubuskiej” pt. „Niezwyczajni i tajemniczy ludzie Ziemi Lubuskiej” autorstwa dziennikarzy tego pisma z kolorowymi ilustra-

cjami mający na celu zainteresowanie odbiorów historią regionu. Podobne zadanie postawił przed sobą Alfred Siatecki, autor „**Drugiego klucza do bramy**”. Jest to kontynuacja wydanej rok wcześniej książki „Klucz do bramy”. W obu zamieszczone są „rozmowy nieautoryzowane albo nieodbyte o przeszłości Środkowego Nadodrza”. Siatecki, wieloletni dziennikarz, do prezentacji swoich bohaterów wybrał formę wywiadu, mimo że z wieloma swoimi rozmówcami nie miał możliwości się spotkać. Wydawcą obu „Kluczy” jest Muzeum Ziemi Lubuskiej.

Pamiętniki reprezentuje tylko jedna książka: Henryka Kowalewskiego „**Moje życie na Kresach. Rudnia Nalibocka – Niemcy – Gorzów Wlkp.**”, jak sam tytuł wskazuje, z położeniem głównego akcentu na lata sprzed wojny spędzone przez autora na wschodzie Polski.

Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego opublikowała raport z badań nad dyfuzją kulturową i ruchliwością społeczną na zachodnim pograniczu po akcesji Polski do Unii Europejskiej zatytułowany „**Lubuszenie u progu XXI wieku**”.

Tak więc rok 2010 r. przyniósł popularyzatorskie opracowania o dawnych mieszkańcach i naukową książkę o współczesnych. Odmienne niż to bywało zazwyczaj.

Warunki naturalne i turystyka

Książka nosi krótki tytuł „**Warto**”, który ma zachęcać do zainteresowania przyrodniczymi i kulturowymi aspektami kompleksu turystyczno-edukacyjnego Odra – Warta – Noteć – Drawa. Jest to kompendium wiedzy o warunkach naturalnych regionu wydane przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska Oddział Gorzów Wielkopolski. Tu w pigułce wszystko co najważniejsze: historia naturalna, krajobraz, klimat, wody, flora, fauna, obszary pod ochroną, następnie dzieje cywilizacji i rozwój kultury, wreszcie walory turystyczne regionu. Dużo kolorowych zdjęć. Adresatami tej książki są odbiorcy, którzy regionu nie znają, lub młodzież, która zaczyna go poznawać.

Charakter analityczny ma książka „**Turystyka i rekreacja w regionie**” wydana przez Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Gorzowie Wielkopolskim. Tu problematyka opracowana jest naukowo i podzielona na trzy działy: Przyrodnicze i antropogeniczne walory regionu – ich wykorzystanie i nadzór nad organizacją, Aktywność rekreacyjna różnych grup społecznych, Przestrzenne, ekonomiczne, historyczne i dydaktyczne aspekty turystyki. Badania prowadzone były przede wszystkim na mieszkańcach Gorzowa. Natomiast Jarosław Nadobnik dokonał „**Oceny zasobów turystycznych i rekreacyjnych gminy Dobiegniew**”, a opublikowało ją również Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej. Jak widać, procentuje istnienie kierunku turystycznego na tej uczelni.

Skromny jest dorobek 2010 r. w zakresie wydawnictw krajoznawczych. Po polsku i po niemiecku wydany został – razem z mapą – przewodnik Zbigniewa Rudzińskiego „**Przyrodniczo-historyczny szlak rowerowy z Küstrin-Kietz do Barlinka**”. Natomiast Jan J. Krajniak opracował atlas jezior pt. „**Pojezierze międzyrzeckie**”.

Bardziej promocyjny niż krajoznawczy ma książeczka zatytułowana „**Spacer po Gorzowie**” Wydawnictwa Unitex z Bydgoszczy, ale bez autora i bez jej lokalnego inicjatora (czyt. sponsora). Większość wydawnictw promocyjnych jest zbiorowym dziełem urzędników, którzy nie chcą lub nie mają odwagi się pod nimi podpisać. Stąd sztapnowość takich wydawnictw, w których dominują ładne zdjęcia, bo ładny jest nasz region, ale informacje o nim w zasadzie powierzchowne. W 2010 r. ukazały się takie wydawnictwa na temat powiatu gorzowskiego i powiatu myśliborskiego.

Książki autorów niemieckich

Dział Regionalny gorzowskiej biblioteki przywiązuje dużą wagę do pozyskiwania książek dotyczących regionu autorów niemieckich wydanych po niemiecku. W tym względzie ma wiele do nadrobienia, bowiem w latach ciasnoty lokalowej biblioteki trudne było ich gromadzenie. Teraz biblioteka aktywnie gromadzi książki autorów niemieckich niezależnie od roku wydania. Poniżej sygnalizujemy najciekawsze. Paul Biela jest autorem książki „**Apotheken, die keiner mehr kennt: zur Historie der Apotheken in der Neumark und der örtlichen Niederlausitz von den Anfängen bis 1945**”, która traktuje o aptekach w całej Nowej Marchii do 1945 r. Oryginalny temat, dużo zdjęć. Jubileusz 500 lat zakonu joannitów stał się okazją do napisania przez Ernsta Jürgena Schillinga i Eberharda Stege książki „**Das Westminster des Lebuser Landes – 500 Jahre Johanniter-Ordenskirche in Sonnenburg/Słońsk (1508–2008)**”.

Po omówieniu historyczne ważne dla historii regionu warto zaglądać do wydawnictw ciągłych np. „**Jahrbuch Märkisch-Oderland**”, „**Heimatblatt**“ lub „**Museumsblätter**“.

***

Powyższy przegląd obejmuje wyłącznie książki przydatne badaczom historii regionu.

Nie ma publikacji pracowników naukowych z Zamiejscowego Wydziału Kultury Fizycznej Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu z siedzibą w Gorzowie Wlkp. gdyż dotyczą one problemów stricte sportowych. Nie ma książek z zakresu edukacji i dydaktyki wydawanych przez Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej ani Wojewódzki Ośrodek Metodyczny. Nie ma książek związanych z gospodarką ani z rolnictwem, choć poradniki i prace analityczne wydaje kilka jednostek. Nie wyszczególniono tu książek literackich, a gorzowski oddział Związku Literatów Polskich liczy 24 członków zwyczajnych i co najmniej tyłu samo aspirantów. Nie ma nawet tytułów prasowych, spośród których przynajmniej kilka ma znaczenie dla nauki.

Wszystkich zainteresowanych publikacjami na temat regionu odsyłam do pełnej bibliografii w „**Nadwarciańskim Roczniku**” oraz do śledzenia nowości na stronie internetowej biblioteki – www.wimbp.gorzow.pl (wydawnictwa – nowości regionalia).

Krystyna Kamińska